

Звіт групи громадського спостереження «ОЗОН» за результатами моніторингу дотримання права на справедливий суд під час судового засідання щодо Геннадія Корбана 27-28 грудня 2015 року у Дніпровському районному суді м. Києва.

Загальна інформація

Групою громадського спостереження «ОЗОН» розглядаються події 27 грудня та ночі 28 грудня 2015 року, пов'язані з обранням запобіжного заходу Геннадію Корбану у Дніпровському районному суді м. Києва (приміщення за адресою: вул. Івана Сергієнка, 3). На місці подій знаходився спостерігач «ОЗОН» Денис Москальчук. У звіті використовувалась інформація зібрана громадським спостерігачем «ОЗОН» під час спостереження судового засідання, з відкритих даних з офіційних сайтів судів України, ЗМІ, інших відкритих джерел.

Необхідність приводу Геннадія Корбана до суду

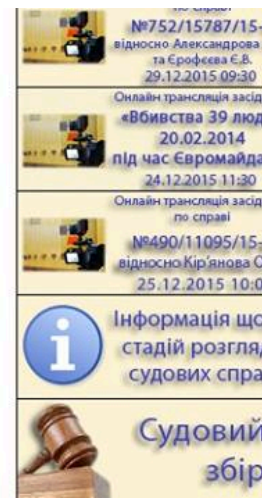
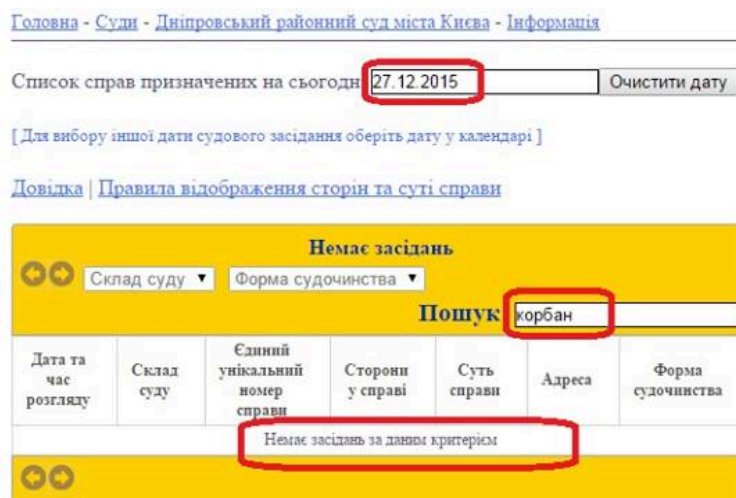
Геннадію Корбану обиралась запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Тому, відповідно до статті 193 Кримінального процесуального кодексу, він мав бути присутнім на засіданні.

Строки розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу визначаються статтею 186 КПК, в якій зазначено: «клопотання про застосування або зміну запобіжного заходу розглядається слідчим суддею, судом невідкладно, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту фактичного затримання підозрюваного, обвинуваченого або з моменту надходження до суду клопотання,

якщо підозрюваний, обвинувачений перебуває на свободі, чи з моменту подання підозрюваним, обвинуваченим, його захисником до суду відповідного клопотання».

Гласність та відкритість судового процесу

Суд не повідомив в доступний йому спосіб про судові засідання. Інформація відсутня на сайті суду та в його приміщенні.

Таким чином, жодна з вимог законодавства щодо оприлюднення розкладу про засідання не була виконана.

Відповідно до законодавства України, суд має повідомити про судові засідання в будь-який доступний суду спосіб. Найпоширенішими варіантами є сайт суду або ж інформаційна дошка у суді.

Відповідно до Інструкції з діловодства у місцевому загальному суді, до обов'язків секретаря судового засідання, а в разі його відсутності – до обов'язків помічника суддів ходить вивішування на інформаційній дошці списку судових засідань. Цей обов'язок відображено також у посадових інструкціях відповідних осіб.

Право на належне повідомлення про час і місце проведення судового засідання мають право лише особи, які беруть участь у справі. Інші особи таким правом не володіють. Проте, будь-який громадянин може поскаржитись на відсутність списку судових засідань. Така скарга є підставою для притягнення секретаря судового засідання до відповідальності. За фактом подання такої скарги повинно бути призначене службове розслідування.

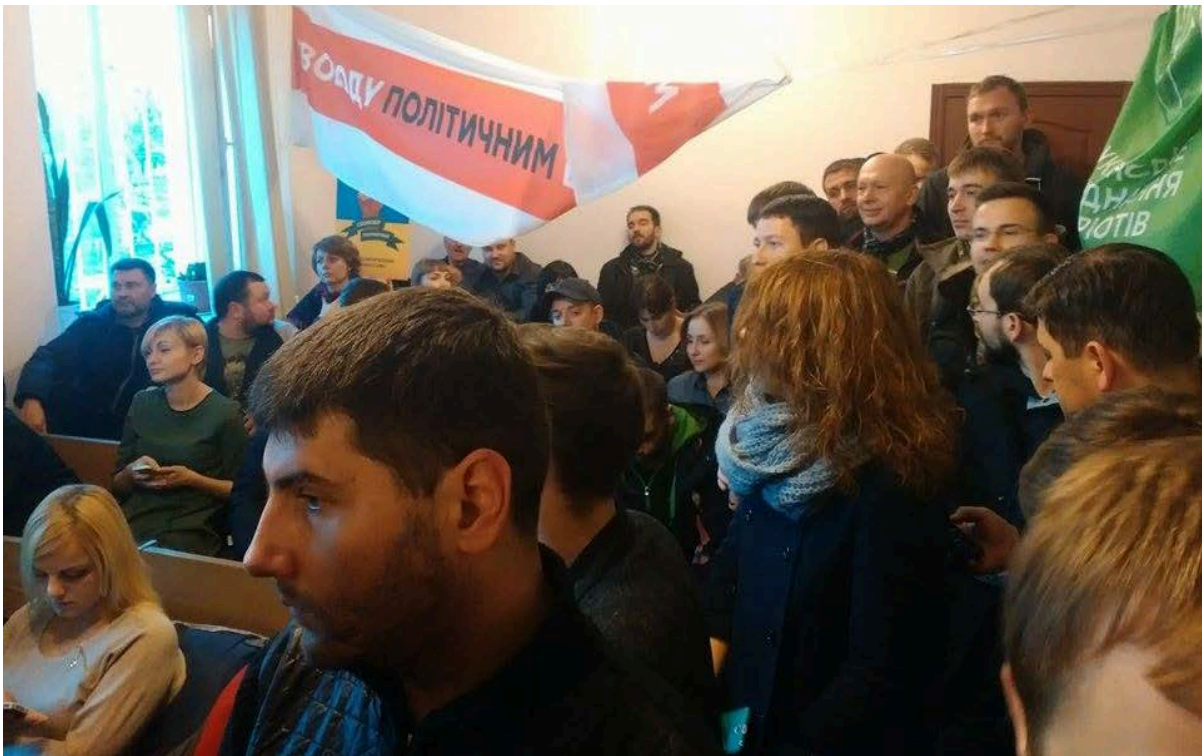
Також існує практика, коли суди (зокрема, Верховний Суд України,¹ Апеляційний суд міста Києва²) у своїх положеннях встановлюють відповідні правила оприлюднення визначеної інформації, зокрема шляхом її розміщення на інформаційних стендах (дошках) чи електронних табло.

Інформаційне наповнення сайтів судів здійснюється відповідно до Законів України «Про доступ до публічної інформації», «Про інформацію», Наказу Державної судової адміністрації України від 17.06.2011 року № 103 «Про організаційне забезпечення функціонування офіційного веб-порталу судової влади України», рішень Ради суддів загальних судів від 28.02. 2013 року № 12, від 25.06.2013 року № 53, від 28.08. 2014 року № 13, якими затверджено зміст інформації, яка підлягає оприлюдненню на веб-сторінці загальних судів веб-порталу судової влади України.

В суд та зал суду мали змогу безперешкодно потрапити всі бажаючі. В залі суду були присутні представники ЗМІ, громадський спостерігач «ОЗОН», публіка. Проводилась відео- та фотозйомки.

¹ Положення про забезпечення доступу до публічної інформації у Верховному Суді України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v16_0700-11

² Положення про забезпечення доступу до публічної інформації у Апеляційному суді міста Києва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.apcourtkiiev.gov.ua/apcourtkiiev/uk/publish/article/85028;jsessionid=DC839ADB595140DC958A89C550A>

Відповідно до законодавства України: Пункт 7 частини 3 статті 129 Конституції України визначає: «Основними засадами судочинства є: 7) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;»

У частині 3 статті 11 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» зазначено: «3. Розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених законом. У відкритому судовому засіданні мають право бути присутніми будь-які особи. У разі вчинення особою дій, що свідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу, така особа за вмотивованим рішенням суду може бути видалена із зали судового засідання.

Учасники судового процесу, інші особи, присутні у залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, установлених законом. Трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду. Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, а також трансляція судового засідання повинні здійснюватися без створення перешкод у веденні засідання та здійсненні учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав.».

Судом повною мірою було забезпечено право та його реалізація ЗМІ та інших присутніх осіб під час судового засідання проводити фото-, відео-, аудіофіксацію.

Доступ до судового засідання

На вході до будівлі суду зафіксовані типові для судів заходи безпеки, а саме:

- пред'явлення паспорту;
- запис даних відвідувача у журналі;
- рамка металошукача.

Відповідно до законодавства України: Частина 2 статті 27 Кримінального процесуального кодексу України встановлює: «2. Кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито. Слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у випадках:

- 1) якщо обвинуваченим є неповнолітній;
- 2) якщо розглядається справа про злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості особи;
- 3) існує необхідність запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи;
- 4) якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом;
- 5) необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні».

Стаття 328 Кримінального процесуального кодексу України: «Право перебувати в залі судового засідання.

1. Кількість присутніх у залі судового засідання може бути обмежена головуючим лише у разі недостатності місць у залі судового засідання.

2. Близькі родичі та члени сім'ї обвинуваченого і потерпілого, а також представники засобів масової інформації мають пріоритетне право бути присутніми під час судового засідання».

Порядок здійснення охорони у судах регулюється Законом України «Про Національну поліцію», Законом України «Про Національну гвардію України», Постановою Кабінету Міністрів України «Про забезпечення охорони судів, інших органів та установ судової системи, а також установ судових експертиз» від 09.11.2015 №906, Наказом Державної судової адміністрації України та МВС України від 12.09.2005 № 102/765 «Про затвердження Правил пропуску осіб до приміщень судів та на їх територію транспортних засобів», Наказом МВС

України від 19.11.2003 № 1390 «Про затвердження Положення про спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» та іншими нормативними документами.³

Забезпечення належних умов утримання підозрюваних під час засідання та надання медичної допомоги

В ході судового засідання адвокат захисту, Оксана Тимчук, втрачала свідомість. До адвоката були допущені лікарі та надана медична допомога.

Підозрюваний Геннадій Корбан втрачав свідомість. За його словами і словами його захисників, він перебував у важкому стані. Працівницею суду, а також захисниками викликала швидка медична допомога. Проте близько однієї години до підозрюваного не допускали медичних працівників, що є грубим порушенням як українського, так і міжнародного законодавства.

Медична допомога врешті-решт була надана.

<https://www.youtube.com/watch?v=u70nUHmdilo&feature=youtu.be>

³ Інформацію про інші нормативно-правові акти, що стосуються організаційного забезпечення безпеки суддів та охорони приміщень судів в контексті діяльності державної судової адміністрації України можна знайти за посиланням <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/1-7-2014/item/252-diyalnist-derzhavnoyi-sudovoyi-administratsiyi-ukrayiny-v-konteksti-orhanizatsiynoho-zabezpechennya-bezpeky-suddiv-ta-okhorony-prymishchen-sudiv-dikhtievskiyi-p-v-surnyk-v-m>

Загалом, у залі судового засідання була сильна задуха через велику кількість осіб, включаючи невідомих осіб у «балаклавах».

Відповідно до законодавства України: Пункт 7 частини 1 статті 1 Закону України «Про екстрену медичну допомогу»⁴ від 05.07.2012 № 5081-VI визначає: «невідкладний стан людини - раптове погіршення фізичного або психічного здоров'я, яке становить пряму та невідворотну загрозу життю та здоров'ю людини або оточуючих її людей і виникає внаслідок хвороби, травми, отруєння або інших внутрішніх чи зовнішніх причин». Пункт 5 частини 1 статті 1 цього Закону: «екстрена медична допомога – медична допомога, яка полягає у здійсненні працівниками системи екстреної медичної допомоги відповідно до цього Закону невідкладних організаційних, діагностичних та лікувальних заходів, спрямованих на врятування і збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я;».

Частина 4 статті 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-XII⁵: «медична допомога - діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами».

Стаття 5 цього Закону: «Охорона здоров'я - загальний обов'язок суспільства та держави Державні, громадські або інші органи, підприємства, установи, організації, посадові особи та громадяни зобов'язані забезпечити пріоритетність охорони здоров'я у власній діяльності,

⁴<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5081-17/print1395083474309402>

⁵<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

не завдавати шкоди здоров'ю населення і окремих осіб, у межах своєї компетенції надавати допомогу хворим, інвалідам та потерпілим від нещасних випадків, сприяти працівникам органів і закладів охорони здоров'я в їх діяльності, а також виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством про охорону здоров'я.»

Стаття 6 Закону: «Право на охорону здоров'я. Кожний громадянин України має право на охорону здоров'я, що передбачає: ...д) кваліфіковану медичну допомогу, включаючи вільний вибір лікаря, вибір методів лікування відповідно до його рекомендацій і закладу охорони здоров'я».

Спеціальне законодавство, що регулює порядок надання медичної допомоги особам, взятим під варту посилається на зазначене законодавство.⁶

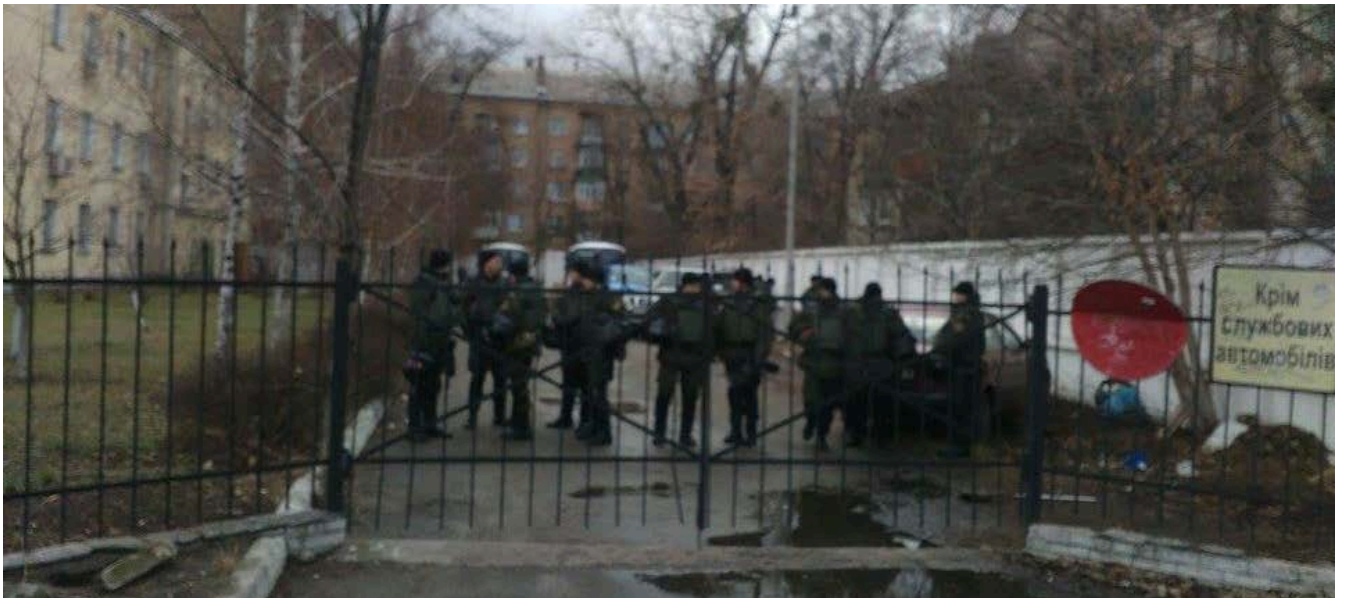
Охорона у приміщенні суду та на судових засіданнях

Судові засідання супроводжувались підвищеними заходами охорони. Правоохоронці знаходились в приміщенні суду, в залі судового засідання та на території, прилеглій до Дніпровського районного суду м. Києва.

⁶<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1122-2012-%D0%BF/paran9#n9>
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0769-12#n14>

Не всі правоохоронці мали належні розрізнявальні знаки, зокрема шеврони. Окремо варто наголосити, що в залі суду та його приміщенні знаходились невідомі люди в чорному та балаклавах. На запитання громадського спостерігача «ОЗОН» про те, чи відносяться вони до правоохоронних органів та які функції вони виконують, вони відповіли один раз, що вони представники СБУ, наступного разу – судова охорона.

Присутні особи та захисники вимагали, щоби вони покинули зал судових засідань. Суддя їх підтримав та попросив їх звільнити зал засідань, проте вони не звертали на це увагу.

Ці особи намагались вивести з зали засідань підозрюваного Корбана у невідомому напрямку, проте присутні не дала їм це зробити. Також зафіксовані випадки, коли зазначені особи, перешкоджали доступу захисників до Корбана.

Не зважаючи на дуже велику кількість правоохоронців, охорона і порядок не були забезпечені. Найяскравішим прикладом став напад на присутніх, пошкодження майна суду невідомими особами у «балаклавах», т.з. «тітушками». До зали увірвалося близько 15 людей в «балаклавах», потрощили меблі та нанесли тілесні ушкодження окремим громадянам. При цьому жодні ідентифіковані

правоохоронці не намагались перешкоджати діям невідомих. Єдине, що зробили судова охорона - не допустила їх до підозрюваного Корбана і його захисників, притиснувши останніх до стіни. Чергові правоохоронці на пропускному пункті в приміщенні суду сказали громадському спостерігачеві «ОЗОН», що вони нічого не бачили, ніби саме в той час виходили. При цьому, у суді справний металошукач та всіх відвідувачів до цього моменту записували до журналу відвідань. Невідомі особи не були затримані. <https://www.youtube.com/watch?v=P7U612WmcR4>
Тож має бути проведене розслідування даного злочинного діяння групи невідомих осіб.

Інтереси Г. Корбана захищали адвокатами, з якими у нього був укладений договір. Зміст договору був зачитаний під час судового засідання.

Корбан мав постійний доступ до адвокатів захисників - він сидів у візку біля них. Окрім випадків, коли невідомі особи у чорному одязі та «балаклавах» перешкоджали доступу захисників до підозрюваного.

Засідання не проводилось після того, як Г.Корбан відмовився від усіх своїх захисників.

Відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів:

Низка ратифікованих Україною міжнародних договорів у сфері прав людини визначають право безперешкодного спілкування з захисником як складову права на захист. Зокрема, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права встановлює, що “кожен має право при розгляді будь-якого пред’явленого йому кримінального обвинувачення ... спілкуватися з обраним самим ним захисником” (ст. 14, п. 3, в).⁷ Даючи тлумачення положень статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка закріпила право на справедливий суд та право на захист як його складову, Європейський суд з прав людини встановив, що право на безперешкодне спілкування із захисником є надзвичайно важливим в світлі забезпечення права не свідчити проти себе (справа Salduz v. Turkey, § 54)⁸ та повинне забезпечуватися вже на початкових стадіях досудового розслідування (справа John Murray v. The United Kingdom, §§ 63, 66).⁹ Такі стандарти права на захист отримали своє відображення в пункті 3 частини 3 статті 42 КПК України, де підозрюваному чи обвинуваченому, серед іншого, гарантується право на першу вимогу “мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості, та на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних дій”.¹⁰ Таким чином, українське законодавство визнає важливість безперешкодного спілкування підозрюваного із захисником на всіх стадіях кримінального процесу.

Презумпція невинуватості

⁷ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043

⁸ Case of Salduz v. Turkey. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-89893>

⁹ Case of John Murray v. The United Kingdom. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57980>

¹⁰ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI – Офіційний вісник України, 2012, № 37, ст. 1370.

Г. Корбан не був поміщений до «клітки», що знаходилась у залі, а зі сторони представників держави не було зафіксовано некоректних висловлювань чи дій, що вказували б на порушення цього принципу.

Відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів:

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права встановлює, що “кожен, кого обвинувачено у вчиненні злочину, повинен мати право вважатися невинуватим доки його вина не буде доведена встановленому законному порядку”¹¹. Відповідно до однієї із вимог презумпції невинуватості ставлення до особи, підозрюваної або обвинуваченої у вчиненні злочину, повинно узгоджуватись з цією презумпцією. “Підозрюваного або обвинуваченого, як правило, не повинні утримувати в кайданках чи в «клітці» під час судового засідання або іншим чином представляти його суду у спосіб, що вказує на те, що він може бути небезпечним злочинцем” (Загальний коментар № 32, Стаття 14: Право на рівність перед судами та трибуналами та право на справедливий судовий розгляд, Комітет ООН з прав людини, § 30).¹²

Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод “кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доки його вину не буде доведено в законному порядку”¹³ (стаття 6), “нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню”¹⁴ (стаття 3). Європейський суд з прав людини, розтлумачуючи принцип презумпції невинуватості, дійшов, зокрема, висновку про те, що утримання особи в «клітці» “без зазначення особливих підстав” лише через “факт того, що це є місце, де сидить обвинувачений у кримінальній справі” вважається нелюдським та таким, що принижує гідність поводженням (справа Piruzyan v. Armenia, §§ 69-74).¹⁵ “В таких випадках слід враховувати, чи існувала небезпека того, що відповідна особа може втекти, травмувати когось або завдати шкоди” (справа Ramishvili and Kokhreidze v. Georgia, § 96).¹⁶ Національне законодавство врегульовує проблему тримання підозрюваного або обвинуваченого в клітці лише в пункті 21 Перехідних положень КПК України, де згадується про необхідність “заміни у судах загальної юрисдикції металевих загороджень, які відокремлюють підсудних від складу суду і присутніх громадян, на загородження із скла чи органічного скла”¹⁷. Водночас, залишається не врегульованим на законодавчому рівні порядок застосування в судовому засіданні спеціальних засобів (кайданки, «клітка»). Зокрема, заміна металевих «кліток» на скляні загородження не дає відповіді на запитання, за яких умов суд повинен прийняти рішення про тримання підозрюваного або обвинуваченого за таким загородженням.

¹¹ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043

¹² General Comment No. 32, Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://ccprcentre.org/doc/ICCPR/General%20Comments/CCPR.C.GC.32_En.pdf

¹³ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004

¹⁴ Там само.

¹⁵ Case of Piruzyan v. Armenia. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-111631>

¹⁶ Case of Ramishvili and Kokhreidze v. Georgia. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-90590>

¹⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI – Офіційний вісник України, 2012, № 37, ст. 1370.

Повага до людської гідності

Судове засідання тривало майже добу. Присутні особи не мали змоги забезпечити себе водою чи продуктами харчування, що були необхідні, внаслідок блокування протягом певного часу приміщення суду на вхід та вихід.

Умови проведення цього судового засідання необхідно кваліфікувати як жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність людини, поводження, яке полягало в утримуванні особи у принизливих умовах, фактичному примушуванні до дій, що принижують її гідність (наприклад, прилюдне оголення тіла для проведення медичних маніпуляцій тощо). Таке поводження прямо заборонене частиною 2 статті 11 КПК.

Загальних строків проведення судового засідання з обрання запобіжного суду законодавство не встановлює. Однак, слідчий суддя зобов'язаний керуватися загальними засадами провадження (частина 6 статті 9 КПК), серед яких є засада поваги до людської гідності (стаття 11 КПК).

Відповідно до законодавства України: Частина 2 статті 28 Конституції України встановлює: «Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню».

Стаття 11 КПК визначає:

«Стаття 11. Повага до людської гідності

1. Під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної особи.

2. Забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність.

3. Кожен має право захищати усіма засобами, що не заборонені законом, свою людську гідність, права, свободи та інтереси, порушені під час здійснення кримінального провадження».

Отже, держава в особі суду та правоохоронних органів:

- порушила засаду гласності і відкритості судового засідання;
- не створила належних умов для надання медичної допомоги підозрюваному;
- не забезпечила належну охорону суду і порядок на судовому засіданні;
- допустила поводження, яке принижувало людську гідність підозрюваного.

Звіт підготовлено Валерією Рибак, координаторкою напрямку громадського спостереження «ОЗОН» Центру Громадянських Свобод за загальною редакцією Олександра Банчука, експерта ЦППР з адміністративно-деліктного права та кримінальної юстиції, кандидата юридичних наук.

Спостереження у суді здійснено Денисом Москальчуком волонтером групи громадського спостереження «ОЗОН».